

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PODPORA MULTIDISCIPLINÁRNÍHO PŘÍSTUPU V ŘEŠENÍ PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ

Pracovní materiál pro návrhové opatření č. V Strategie sociálního začleňování Libereckého kraje

Odbor (Agentura) pro sociální začleňování

Říjen 2022

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost v rámci projektu „Agentura pro sociální začleňování jako inovační aktér politiky sociálního začleňování“, registrační číslo projektu: CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_018/0006191

Shrnutí

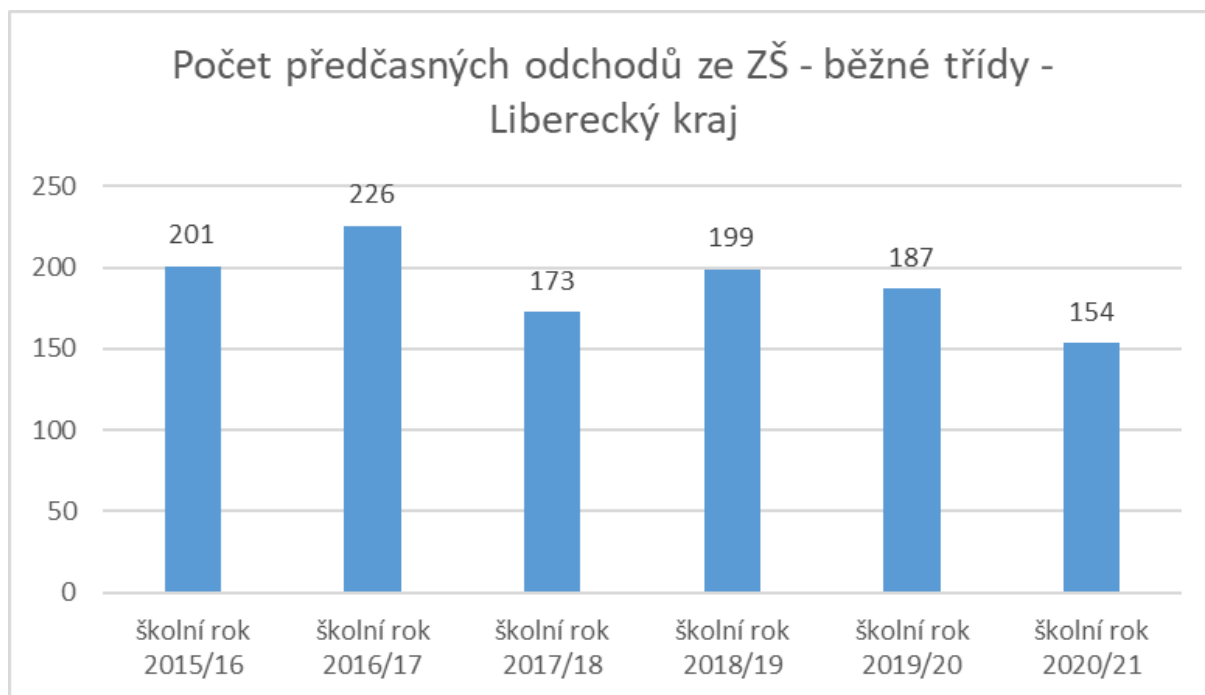
- **V Libereckém kraji ukončí každoročně zhruba 200 žáků školní docházku bez dosažení základního vzdělání.** V roce 2021 to bylo 4,1 % všech žáků, kteří v tomto roce ukončili povinnou školní docházku. Nedokončené základní vzdělání má zásadní dopad na celý profesní život jedince i veřejné rozpočty. Ve srovnání s úspěšným dokončením střední školy s maturitou představuje bilance veřejných rozpočtů minus 22 milionů korun. Nejvíce žáků opouští základní školu předčasně v ORP Česká Lípa (6,3 %), Frýdlant (7,6 %), Nový Bor (6,9 %), ve srovnání s průměrem 4,1 % v Libereckém kraji.
- V listopadu 2021 schválená **Strategie sociálního začleňování Libereckého kraje na tyto problémy reaguje zejm. opatřením V. “systém multidisciplinární spolupráce – case management jako prevence předčasných odchodů ze vzdělávání”.**
- Šetření v ORP Frýdlant, Nový Bor a Česká Lípa s využitím fokusních skupin a expertních rozhovorů (07-09/2022) ukázala, že **aktéři v území jsou zastoupeni, téma prevence předčasných odchodů ze vzdělávání vnímají jako důležité, ale jejich spolupráce je omezená.** Navíc často převládá resortismus a vzájemná nedůvěra mezi jednotlivými aktéry.
- Z šetření také vyplývá, že **aktivity zaměřené na prevenci neúspěchu ve vzdělávání nebo cílovou skupinu dětí před nástupem do školy jsou limitované.**
- **S otázkou neúspěchu v základním vzdělání souvisí řada dalších oblastí:** dostupnost bydlení, práce, dopravní obslužnost, počet otevíraných E-oborů, nedostupnost kurzů dokončení základního vzdělání, migrace rodin a lokálnost služeb, podpora spolupráce škol s rodinami budováním pracovních pozic sociálního pedagoga, omezení a rizika spolupráce aktérů.
- **Školní úspěšnost je vázána na situaci rodiny.** Snižování předčasných odchodů žáků představuje soubor podpůrných opatření žáka i jeho rodiny, což zahrnuje jak aktéry ve vzdělávání, tak i v sociálních službách a dalších oblastech. Sdílení a koordinovaná spolupráce organizací zajišťujících podporu rodiny a dítěte je klíčová.
- Návrhová opatření se týkají i) **osvěty a vzdělávání**, ii) **metodického vedení a koordinace multidisciplinárního přístupu** a iii) **využívání dat (nejen) při plánování.**
- **Multidisciplinární spolupráce využívá efektivněji stávající kapacity v území a díky koordinaci lze dosáhnout vyšší efektivity poskytovaných intervencí.** Přínosy tohoto přístupu jsou nedostatečně komunikovány. Nastavení pravidel spolupráce je nezbytné pro koordinaci spolu s vyjasněním si rolí a kompetencí širokého spektra aktérů. Je třeba podporovat stávající platformy a zvážit ustavení lokálních koordinátorů a facilitátorů multidisciplinárních týmů, stejně jako systematicky podpořit preventivní programy v každé životní etapě dítěte. Při plánování kapacit služeb je třeba využít evidence-based přístupu a navázat proces úzce na komunitní plánování služeb, dále je třeba nastavit sdílení dat mezi zainteresovanými aktéry, stejně jako podpořit monitoring dopadů.

Obsah

Shrnutí	2
Východisko	4
Definice problému	8
Strategické cíle Strategie sociálního začleňování Libereckého kraje	9
Metodika a výběr výzkumných metod	10
Multidisciplinární přístup	10
Mapování aktérů v území	11
Kvantitativní indikátory	11
Shrnutí výsledků mapování ve vybraných územích.....	12
Shrnutí zjištění Frýdlantsko	12
Shrnutí zjištění Českolipsko	12
Shrnutí zjištění Novoborsko	13
Identifikované související problémy: shrnutí	14
Shrnutí doporučení pro prevenci předčasných odchodů na úrovni kraje	14
Doprava	14
Školství.....	14
Sociální oblast.....	14
Mezioborově	14
Návrh opatření	16
Osvěta a vzdělávání	16
Metodické vedení a koordinace multidisciplinárního přístupu	16
Využití dat (nejen) při plánování	17

Východisko

Každoročně v Libereckém kraji cca 200 žáků odchází předčasně ze základní školy (ze 7. nebo 8. ročníku), aniž by získali základní stupeň vzdělání. Nedokončené základní vzdělání má zásadní dopad na celý profesní život jedince. Rovněž má zásadní dopad na veřejné rozpočty. V důsledku jednoho předčasného odchodu ze vzdělávání veřejné rozpočty přijdou do roku 2067 o zhruba 13 mil. Kč ve srovnání s úspěšným vyučením. V případě úspěšného dokončení střední školy s maturitou by pak byla celková bilance veřejných rozpočtů vyšší o 22 mil. Kč.¹

Graf 1: Počet předčasných odchodů ze ZŠ 2015/16–2020/21 – běžné třídy – Liberecký kraj

V roce 2021 klesl podíl žáků s nedokončeným základním vzděláním při ukončení povinné školní docházky v Libereckém kraji na úrovni 4 % (oproti 4,9 % z roku 2020) z celkového počtu žáků, kteří v daném školním roce docházku ukončili (viz Graf 2. níže). Pokles však nelze automaticky vnímat jako pozitivní, neboť byl ovlivněn strategiemi hodnocení žáků v covidovém období.

¹ Viz https://www.socialni-zaclenovani.cz/wp-content/uploads/Financi_dopady_predcasnych_odchodu.pdf

Graf 2: Podíl předčasných odchodů ze ZŠ 2015/16–2020/21 – běžné třídy – Liberecký kraj

Tento podíl je dlouhodobě nadprůměrný v ORP Frýdlant, Česká Lípa a Nový Bor.

Kraj / SO ORP	Celkový počet žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku - běžné třídy (školní rok 2020/21)	Počet předčasných odchodů ze ZŠ - běžné třídy (školní rok 2020/21)	% podíl předčasných odchodů ze ZŠ - běžné třídy (školní rok 2020/21)	% podíl předčasných odchodů ze ZŠ - běžné třídy (školní rok 2019/20)
Liberecký kraj	3788	154	4,1	4,9
Česká Lípa	655	41	6,3	10,5
Frýdlant	172	13	7,6	11,6
Jablonec nad Nisou	476	22	4,6	2,2
Jilemnice	197	3	1,5	0,0
Liberec	1301	49	3,8	3,9
Nový Bor	246	17	6,9	7,6
Semily	222	4	1,8	3,7
Tanvald	144	1	0,7	2,9
Turnov	287	0	0,0	0,7
Železný Brod	88	4	4,5	2,0

Tabulka 1. Podíly žáků ukončující povinnou školní docházku dle ORP v Libereckém kraji. Vlastní zpracování.

Tyto ORP také vedou tabulku počtu nezaopatřených dětí do 15 let věku v okruzích SPO (společně posuzované osoby) u příspěvků na živobytí (data k 06/2021). Počet dětí v rodinách v hmotné nouzi představuje minimální počet dětí v socio-ekonomických nesnázích (zadministrované dávky), a tedy minimální počet dětí, kterým je třeba věnovat preventivní pozornost s vazbou na teze socio-ekonomické podmíněnosti školního neúspěchu. Školní úspěšnost dítěte ve vazbě na další faktory postavení rodiny zkoumal například PAQ Research². Vzdělávací neúspěšnost dává do souvislosti s

² Viz <https://www.mapavzdelavani.cz/>

destabilizující chudobou rodin. Z výsledků průzkumu vyplývá, že vzdělávací neúspěšnost je pozorována především v regionech zatížených sociálními problémy. Prvním typem sociálního problému je destabilizující chudoba rodin. Projevuje se mimo jiné vysokou mírou exekucí a bytovou nouzí rodin s dětmi. Za vzdělávací neúspěšnost v regionech může především tento typ chudoby, protože děti stresuje, ničí jejich vzdělávací aspirace a likviduje sociální a kulturní kapitál rodičů. Druhým, pro vzdělávání méně významným typem, je socioekonomické znevýhodnění regionu. Tím se rozumí vysoká nezaměstnanost a celkově nižší vzdělanost v oblasti.

V listopadu 2021 byla zastupitelstvem Libereckého kraje schválena Strategie sociálního začleňování Libereckého kraje³ (dále jen Strategie). Na přípravě Strategie spolupracovalo MMR ČR v rámci projektu Agentura pro sociální začleňování jako inovační aktér politiky sociálního začleňování⁴. Kraj si v návaznosti na schválené dokumenty a probíhající aktivity v oblasti vzdělávání vytyčil cílené zaměření se na komplexní a multidisciplinární podporu dětem ze sociálně vyloučeného prostředí již od začátku jejich účasti na vzdělávání tak, aby se počet předčasných odchodů ze vzdělávání postupně snižoval.

TEMATICKÁ OPATŘENÍ

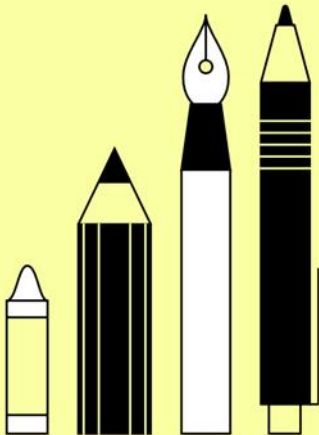
CÍLE

IV.	Krajská péče o ohrožené děti, mládež, rodiny	 1/2	 10/11
V.	Systém multidisciplinární spolupráce jako prevence drop-outů ze vzdělávání	 2	 10/11/12

³ Viz <https://odbor-socialni.kraj-lbc.cz/getFile/case:show/id:1103548/2021-12-01 07:39:50.000000>

⁴ Viz <https://www.socialni-zaclenovani.cz/projekt-agentura-pro-socialni-zaclenovani-jako-inovacni-akter-politiky-socialniho-zaclenovani/>

Opatření V. Strategie: **Systém multidisciplinární spolupráce – case management jako prevence předčasných odchodů ze vzdělávání** reflektuje tento cíl ve vazbě na specifické cíle **10, 11, 12**, konkrétně:

VZDĚLÁVÁNÍ	
	10 Zajištění docházky do MŠ či jiné systematické podpory ve výchově a vzdělávání pro děti sociálně vyloučené / pro děti sociálním vyloučením ohrožené s rizikem „drop-outu“ ze vzdělávání, a to nejpozději od 3 let věku 11 Individuální podpora pro děti / žáky s rizikem „drop-outu“ ze vzdělávání, aby adekvátně absolvovali ZŠ a získali základní stupeň vzdělání 12 Adekvátní podpora žáků s rizikem „drop-outu“ ze vzdělávání při výběru střední školy a při přípravě na přijímací řízení, aby bylo eliminováno jejich případné obtížné uplatnění na trhu práce

Průřezově se tématu multidisciplinárního přístupu k dětem ohroženým školním neúspěchem týká také:

- specifický cíl 2. Bezpečné a kvalitní prostředí pro rodinu: zajištění podmínek pro fungování rodin, volný čas dětí a mládeže a kulturní vyžití sociálně vyloučených osob v kraji, a
- opatření VI. ve vazbě na cíl 13. Liberecký kraj ve spolupráci s Paktem zaměstnanosti LK a Krajskou pobočkou Úřadu práce v Liberci společnými kroky napomáhají maximalizaci využití potenciálu osob obtížně uplatnitelných na volném trhu práce.

Primárně se tyto opatření zaměřují na děti do 15 let věku. Problém nedokončeného vzdělání nebo nízkého stupně vzdělání mladých osob 15+, tj. osob, které „vypadly“ ze vzdělávání a přechází na ÚP, je řešen v rámci opatření z prioritní oblasti zaměstnanost. V rámci opatření výše uvedených cílů se Strategie zaměřuje na podpůrné aktivity pro děti ohrožené předčasným odchodem ze vzdělávání mladší 15 let podporou multidisciplinarity v konkrétních územích s vědomím, že problematice předčasných odchodů ze vzdělávání osob 15+ se zabývá kraj v rámci KAPu (Krajského akčního plánu vzdělávání). Statistická data pro odchody ze vzdělávání u žáků 15 let nejsou systémově sledována. Není například sledováno, zda děti bez základního vzdělávání přecházející na střední školu.

Pro přípravu doporučení návrhového opatření V. Strategie vycházíme z mapování institucionálních aktérů s vazbou na dítě ohrožené školním neúspěchem, zejména s ohledem na míru jejich spolupráce a komunikace, případně jejich kapacit v území. Mapování se realizuje ve 3 ORP Libereckého kraje s nadprůměrným výsledkem v počtu předčasných odchodů ze základní školy.

Definice problému

Úspěch ve vzdělávání u nás stále záleží nejvíc na tom, jak se narodíte – v jakém regionu a do jak vzdělané a bohaté rodiny. Dan Prokop, sociolog PAQ Research

Vzdělanostní nerovnosti a silné ovlivnění dosahovaného vzdělání sociálním původem žáka (vzděláním rodičů a ekonomickou situací rodiny) vedou k mezigenerační reprodukci sociálního vyloučení a velkým dlouhodobým ztrátám veřejných rozpočtů i ekonomického potenciálu na individuální, regionální i celostátní úrovni.

Za předčasný odchod ze vzdělávání je v rámci EU považována situace, kdy mladý člověk ve věku 18-24 let nezískal ani nižší střední vzdělání (vyučení) a nestuduje. V kontextu dětí se sociálně vyloučeného prostředí však k odchodu ze systému formálního vzdělávání dochází mnohem dříve. Častý je odchod již na začátku docházky do střední školy, což souvisí mj. s malou podporou v rodině, neznámým prostředím střední školy i špatnou volbou oboru studia. Možnost výběru středoškolských oborů je navíc omezena pro žáky, kteří splní povinnou školní docházku bez dokončení základního vzdělání, protože opakovali během povinné školní docházky ročník. Z řady výzkumů a evaluací vyplývá, že školní neúspěšnost lze výrazně snížit již participací dětí na předškolním vzdělávání. Řešení problému až v případě nenastoupení žáků na střední školu nebo odchodu z ní je naopak ztíženo řadou faktorů, které jejich úspěšnost snižují.

Vycházíme zde tedy z rozšířené definice předčasného odchodu ze vzdělávání, resp. zaměřujeme se na životní etapy dítěte sociálně vyloučeného/sociálním vyloučením ohroženého s rizikem drop-outu (tj. „vypadnutí“) ze vzdělávání

- 1) nejpozději od 3 let věku, tj. docházka do mateřské školy či jiná systematická podpora ve výchově a vzdělávání
- 2) v době docházky do ZŠ, tj. individuální podpora dětí/žáků s rizikem drop-outu ze vzdělávání, která jim pomáhá adekvátně absolvovat základní školu a získat základní stupeň vzdělání.

Sdílení a koordinovaná spolupráce organizací, které zajišťují podporu rodiny a dítěte/žáka s cílem podpořit jeho setrvání ve vzdělávání je klíčová. Podpora dítěte i rodiny se netýká jen kapacit sociálních služeb (terénních, SAS, NZDM, dalších), kapacit školy (školní psychologové, sociální pedagogové či pracovníci, ad.), ale zejména budování vazeb, koordinace, komunikace a spolupráce.

Zaměřujeme se na tyto 2 etapy života dítěte s rizikem drop-outu (tj. 3-15 let věku), i když si uvědomujeme, že významné jsou i další etapy života dítěte s rizikem drop-outu. V rámci projektu KAP je současně věnována pozornost oblasti SŠ uvedené v odstavci 3. níže.

Strategické cíle Strategie sociálního začleňování Libereckého kraje

Strategie popisuje vizi, cíle a základní nástroje s ohledem na cílovou skupinu dětí ohrožených školním neúspěchem:

1. **Děti sociálně vyloučené/sociálním vyloučením ohrožené s rizikem „drop-outu“ ze vzdělávání chodí do mateřské školy či mají jinou systematickou podporu ve výchově a vzdělávání nejpozději od 3 let věku:**
 - nastavený systém podpory nízkopříjmových rodin již v raném věku dětí;
 - existující stabilní finanční podpora rodin v době docházky dětí do MŠ;
 - pilotní nastavení fungování multidisciplinárních týmů ve vybraném území LK – case management kauz CS;
 - nastavení role komunity a využití dobrovolníků či svépomocné podpory.
2. **Děti/žáci s rizikem „drop-outu“ ze vzdělávání mají individuální podporu, který jim pomůže adekvátně absolvovat základní školu a získat základní stupeň vzdělání:**
 - systematická podpora pedagogicko-psychologických poraden a školních poradenských pracovišť;
 - spolupráce škol a sociálních služeb/sociálních pracovníků je úzce provázána;
 - zajištěné financování podpůrných pozic a mimoškolních aktivit .
3. **Děti/žáci s rizikem „drop-outu“ ze vzdělávání jsou adekvátně podpořeny při výběru střední školy a přípravě na přijímací řízení, aby byla eliminována jejich případně obtížná uplatnitelnost na trhu práce:**
 - podpora systematického rozšiřování a prohlubování kompetencí pedagogů v souvislosti se soc. vyloučením žáků;
 - zajištění dostupnosti Kurzu základního vzdělání;
 - propracovaný systém dalších vzdělávacích a podpůrných aktivit;
 - pravidelná realizace síťování a spolupráce mezi aktéry.

Metodika a výběr výzkumných metod

Multidisciplinární přístup

Metodickým východiskem je metodika multidisciplinárního přístupu. Využití multidisciplinárních týmů je v praxi sociální práce nesmírně cenné při dosahování pozitivních výsledků intervencí, zejména ve prospěch klientů v obtížných nebo složitých situacích, jejichž řešení se nachází na pomezí působnosti více resortů či institucí.⁵ Nastavení multidisciplinárních týmů se různí. Základní a podstatné pro mezioborovou spolupráci je její definování pomocí cíle činnosti, tj. poskytnout jedinci, zde dítěti či žákovi, maximální možnou podporu spolupracujících odborníků různých profesí. Péče týmu odborníků není zaměřena pouze na klienta – dítě, ale i na rodiče (či širěji pečující osoby).⁶ Existují různé modely fungování či postavení multidisciplinárních týmů. Společné mají mezioborovou spolupráci, a zejména koordinaci na úrovni různých zainteresovaných institucí (škola, OSPOD, PPP, SPC, sociální a terénní služby, dobrovolnické organizace, pracovníci ÚP, lékaři, pracovníci ORP, další instituce dle zakázky klienta). Spolupráce probíhá ať formou pravidelných porad, konzultací či případových konferencí v závislosti na zakázce (rozuměj potřeby) klienta. Spolupráce a koordinace probíhá především přímou konzultací mezi sociálními, pedagogickými a jinými pracovníky (telefonicky, emailem, osobně), případně svoláním případové konference. Konkrétní nastavení vychází z komplexního posouzení potřeb klienta. Zásadní je mít na zřeteli i přesah do potřeb rodiny.

Klíčovým přínosem multidisciplinárních týmů je jak kombinace odbornosti profesionálů, tak koordinace poskytovaných intervencí (vč. zabránění nechtěných vzájemně se vylučujících kroků nebo intervencí), které zajišťují kontinuální a komplexní podporu dítěti a jeho rodině. Multidisciplinární přístup ve výsledku představuje zlepšení efektivity systému odstraněním duplicit v intervencích, šetří zdroje a zajišťuje koordinované reakce na naplnění potřeb dětí i dospělých.

Škola jako instituce zastává primárně vzdělávací a výchovnou funkci. Legislativně není sociální práce na školách dostatečně ukotvena⁷. S nárůstem problémových jevů u dětí a mládeže je třeba připravit školní prostředí tak, aby bylo schopné tyto situace řešit. Možností, jak na to, je podpora mezioborového přístupu a provázání školského poradenského systému (poradci, metodici prevence, školními psychologové apod.), tj. školy, s rodinou a komunitou. Spolupráce s širokým spektrem zainteresovaných subjektů může přispět ke komplexnějšímu řešení vyvstalých problémových situací. Záleží ovšem na individuálním posouzení situace a vyjasnění si nutnosti multidisciplinárního zásahu.⁸

⁵ Modelům a přínosům multidisciplinárního týmu se věnuje Sešit sociální práce 3/2015 Sociální pracovník v multidisciplinárním týmu, MPSV, dostupné online

<https://www.mpsv.cz/documents/20142/953091/3ssp.pdf/7f72a3fc-91fc-c606-6781-cb374d528797>

⁶ Jankovský, s. 7-13 tamtéž

⁷ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách v §1 (2) upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka i ve školách a školských zařízeních. Nepopisuje však jeho pozici a kompetence. Advokační snahy minulého volebního období o ukotvení pozice sociálního pedagoga mezi pedagogické pracovníky se nepodařilo proměnit ve změnu legislativy. Zůstává tak jen dílčí úprava v zákoně č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících (příkladem je vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, která v příloze č. 4 vymezuje standardní činnosti sociálního pracovníka ve školských poradenských zařízeních).

⁸ Role sociálního pracovníka ve školství, Sešit sociální práce 1/2017, MPSV dostupné online https://www.mpsv.cz/documents/20142/577460/Sesit_socialni_prace_c.1.pdf/db78bce3-5fe7-c0e7-9737-e6a142e5ec3

Multidisciplinárním přístupem je v rámci metodiky myšlen způsob práce, **jakým různé profese, různé organizace a instituce, partnersky spolupracují, efektivně vzájemně komunikují a plánují tak, aby byl maximálně využit jejich společný potenciál znalostí, zkušeností a intervencí ve prospěch jednotlivce či celé skupiny na I., II. a III. úrovni multidisciplinarity.** Proto je multidisciplinární (mezioborový) přístup přenositelný plně na případy dětí/žáků ohrožených školním neúspěchem a předčasným odchodem ze vzdělávání a zahrnuje v tomto případě spolupráci a komunikaci různých aktérů jak z oblasti vzdělávání, tak sociální. **Prospěchem je myšlena maximální možná podpora v individuálním procesu vzdělávání, dokončení základního vzdělávání a dalšímu vzdělávání se na střední škole.**

Mapování aktérů v území

V území ORP s nejvyšším podílem předčasných odchodů ze vzdělávání v Libereckém kraji, tj. ORP Nový Bor, Frýdlant a Česká Lípa, mapujeme na komunitní úrovni aktéry zastupující instituce či iniciativy, jejichž činnost se věnuje, ať přímo či okrajově, dětem ohroženým školním neúspěchem, tj. zejména školská zařízení, obce a města, poskytovatelé sociálních služeb (SAS, NZDM, terénní služby a další), OSPOD, příspěvkové organizace, neziskové organizace poskytující volnočasové a další služby, rodinné a psychologické poradny, SPC, SVP, realizátoři MAPů ad. Metodou zkoumání jsou polostandardizované rozhovory realizované individuálně či formou fokusní skupiny. Cílem je poskytnout přehled aktérů a jejich kompetencí či působení v daném území a jejich potenciál fungování v rámci podpůrné sítě jako celku. Sledujeme existenci jednotlivých aktérů, jejich motivaci a zapojení do řešení předčasných odchodů ze vzdělávání, zkušenosti, míru spolupráce a formu (míru formálnosti, pravidelnosti), míru komunikace a její způsoby, existenci a fungování platform, podněty, potřebu a rizika spolupráce, koordinační kapacity.

Kvantitativní indikátory

Kvalitativní metody zkoumání výše uvedené jsou doplněné o kvantitativní metody. Jsou zvoleny takové indikátory, ke kterým je možné data získat ve spolupráci s aktéry veřejné správy, nebyly zahrnuty procesní indikátory, které by však bylo velmi vhodné využít pro sledování dopadů realizace návrhového řešení opatření.

- Předčasné odchody ze vzdělávání 7. a 8. ročník (počty žáků ukončujících základní vzdělávání v 7. nebo 8. ročníku ZŠ);
- Počet dětí opakujících ročník běžné třídy ZŠ a speciální třídy (výkazy MŠMT M03);
- Počet dětí v MŠ podle věku (výkaz MŠMT S1-010MŠ);
- Počty uchazečů o kurz pro získání základního vzdělání (úspěšní/neúspěšní; náctiletí/zletilí/mladí dospělí/dospělí);
- Počet rodin s dětmi v okruhu příjemců dávek hmotné nouze (počet dětí v těchto rodinách) – počet nezaopatřených dětí v okruzích SPO u příspěvku na živobytí (základní vyčíslení potřeby);
- Počet dětí, které jsou podporovány sociálními službami (kapacita sociálních služeb v území).

Shrnutí výsledků mapování ve vybraných územích

V ORP Frýdlant a Česká Lípa proběhlo mapování prostřednictvím fokusních skupin (červenec 2022) doplněné o expertní rozhovory se zástupci relevantních institucí a organizací (srpen-září 2022). V ORP Nový Bor proběhlo mapování v rámci setkání pracovníků inkluzivního projektu a mezioborového setkání k tématu spolupráce mezi OSPOD a školami (září 2022).

Shrnutí zjištění Frýdlantsko

Mapování sítě aktérů:

- téma předčasných odchodů je vnímáno jako důležité;
- chybí zastoupení terénní sociální služby (r. 2023 vzniká SAS Diakonie) – vnímáno jako zásadní, dostupnost a kapacity prevence jsou vnímány jako omezené;
- spolupráce mezi aktéry je vnímána jako dobrá, funguje primárně na neformální úrovni (aktéři se znají osobně), setkávají se/komunikují příležitostně, když je vnímána potřeba spolupráce ke konkrétnímu klientovi, komunikace probíhá telefonicky, emaily a při případových konferencích, které svolává OSPOD.

Související problémy:

- nedostatek standardního bydlení, rozrůstající se SVL, kumulace a reprodukce problémů, mimo Frýdlant obtížná dostupnost;
- omezené možnosti financování preventivních opatření a rozvoje aktivit dětských domovů;
- migrace rodin s „vypadnutím“ ze služeb, narušení dlouhodobé práce s rodinou, která je přestěhováním ukončena.

Příklad dobré praxe:

- kurz dokončení základního vzdělání SŠ Frýdlant ve spolupráci s MAS Frýdlantsko r. 2021/22 dokončilo 11 ze 13 zapsaných, curriculum k dispozici, lokální dostupnost kurzu překonává významnou bariéru dojížděky a potřebných financí.

Shrnutí zjištění Českolipsko

Mapování sítě aktérů:

- téma předčasných odchodů je vnímáno jako důležité;
- spolupráce mezi aktéry je vnímána jako víceméně dobrá, funguje spíše na formální úrovni (iniciovaná setkání OSPOD), zastoupení sociálních služeb, PPP, SVP, setkávají se/komunikují příležitostně, když je vnímána potřeba spolupráce ke konkrétnímu klientovi, komunikace probíhá zejména prostřednictvím případových konferencí, sociální pracovník města zajišťuje komunikaci se školami, které mají zájem (z projektu Úřadu vlády), omezená spolupráce je mezi odborem školství a odborem sociálním, odbor školství s ostatními aktéry komunikuje spíše formálně.

Související problémy:

- vysoké zastoupení mongolské národnostní menšiny (děti pracovníků místní firmy);
- dvojakost pokynů pro představitele škol z resortu školství a sociálních věcí, např. počet neomluvených hodin pro zahájení úkonu;
- reprodukce vzorců chování v rodině, nedůvěra ke škole jako instituci, nízká hodnota vzdělání v rodinách dětí žijících v chudobě;
- zaměření více na Českou Lípou, další obce z ORP okrajově (př. Dubá, kde má OSPOD aktivní pracovníci).

Příklad dobré praxe:

- zástupce neziskové organizace Krok pro všechny generace je zván v roli facilitátora na případové konference (setkání OSPOD, rodič, škola a sociální služby pokud relevantní).

Shrnutí zjištění Novoborsko

Mapování sítě aktérů:

- téma předčasných odchodů je vnímáno jako důležité, město na podnět neziskové organizace a poskytovatele sociálních služeb Rodina v centru myšlenku obnovilo pracovní skupiny pro mládež – de facto multidisciplinárního týmu;
- Nový Bor je plně saturován sociálními službami – komplexní poskytování terénní služby, NZDM, SAS, rodinná poradna ad., dokončují inkluzivní projekt, který zajistil inkluzivního pracovníka na každé novoborské základní škole, NZDM terénně působí na škole ve Cvikově a Kamenickém Šenově;
- spolupráce mezi aktéry je vnímána jako víceméně funkční, funguje spíše na formální úrovni, avšak ze strany OSPOD jsou nabídky i k neformální komunikaci, setkávají se/komunikují příležitostně zejména v rámci případových konferencí a/nebo výchovných komisí (probíhají v rámci projektu organizace Rodina v centru).

Související problémy:

- nedůvěra k fungování OSPOD, policie a dalších aktérů ze strany škol (jedna špatná zkušenost a nevyjasněné kompetence);
- nesystémové financování sociálních pracovníků na školách;
- nedostatečná podpora preventivních opatření;
- nejasnost ohledně závaznosti vyplňování výkazů MŠMT – kvalifikované odhady žáků s KŽV, SVP, jiné národnosti vedly k tomu, že novoborské školy nebyly zahrnuty do projektu NPI (financování škol z NPO), a proto ani do výzvy OPZ+ na prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání, aktivity organizace Rodina v centru tak v této oblasti končí v prosinci 2022 bez možnosti navazujícího projektu.

Příklad dobré praxe:

- Rodina v centru přesvědčila všechny základní školy v Novém Boru ke spolupráci se sociálními službami v rámci jejich inkluzivního projektu, podařilo se nastartovat systematickou spolupráci škol s rodinami (vlastní pravidla pro vyloučení žáka z vyučování, výchovné postihy, výchovné konference).

Identifikované související problémy: shrnutí

- Nedostatek standardního bydlení jako předpokladu stability, základu zvyšování kvality života – bydlení je základní životní podmínkou uspokojení základních potřeb a základem k řešení dalších oblastí života;
- Chybějící systematická práce s rodinami jako hlavní problém v oblasti předčasných odchodů (vzorce, de/motivace, mezigenerační reprodukce);
- Chybí významná podpora preventivních opatření (plánovaná kapacita služeb a potřebnost služeb v území);
- „Dvoujkolejnost“ školství a sociální oblasti, např. rozdílné metodické pokyny pro záškoláctví (MŠMT vs. MPSV);
- Migrace rodin – klienti vypadávají ze sítě;
- Omezená působnost školských odborů v rámci ORP (základní školy jsou zřizovány obcemi);
- Pozice sociálního pedagoga/sociálního pracovníka na škole není možné financovat z rozpočtu školy (současně předložená novela zákona o pedagogických pracovnících v gesci MŠMT tuto změnu oproti pracovnímu materiálu k předčasným odchodům neobsahuje);
- Pozornost se věnuje více až dětem s povinnou školní docházkou, nevyužitý potenciál včasné péče a prevence u předškolních dětí.

Shrnutí doporučení pro prevenci předčasných odchodů na úrovni kraje

Doprava

- řešit dopravní obslužnost/dostupnost – především menší obce (dojezd do práce, školy, úřady, služby, lékaři...)

Školství

- vyhodnotit dostupnost E oborů (nabídka vs. skutečně otevírané obory, limitující vzdálenost a opuštění rodiny), podpořit zřízení E oborů
- nastavení systematické podpory s cílem dokončování E oborů
- sběr relevantních dat a jejich využití v koncepci středoškolského vzdělávání
- vyhodnotit dostupnost kurzů dokončení základního vzdělávání a podpořit jejich lokální dostupnost

Sociální oblast

- snižovat administrativní zátěž služeb
- podpořit financování terénní práce (s ideálem 5–10 rodin/pracovník)
- podpořit preventivní činnosti vč. včasné péče

Mezioborově

- podpoření multidisciplinárního přístupu jako koordinovaného způsobu řešení předčasných odchodů
- zvyšování informovanosti o efektivitě/vhodnosti multidisciplinárního přístupu (ve všech 3 ORP víceméně panuje shoda aktérů na nutnosti řešit problémy ve spolupráci, ne každý však takto působí)

- zvyšování informovanosti o kompetencích/rolích jednotlivých aktérů – tj. zejména sociální oblast (OSPOD, podpůrné sociální služby, NZDM ad.) a školství (školy, PPP, SVP) a jejich možných interakcí (sdílená definice problému)
- podporovat spolupráci a koordinaci – podpora horizontální spolupráce (i v rámci KÚLK)
- podpořit chybějící články, tj. vyhodnocování potřebnosti v území – v souvislosti s plánováním sociálních služeb a podpora potřebných (SAS pro rodiny s dětmi, terénní práce); zajistit vazbu na komunitní plány sociálních služeb
- zajistit metodické vedení/koordinaci/facilitaci multidisciplinárních týmů metodicky z úrovně kraje do ORP
- podpořit vznik multidisciplinárních týmů na úrovni ORP ve spolupráci s krajem, které se budou scházet minimálně 2krát ročně
- podpora učňů – stipendijní program pro internáty
- nutná trvalá podpora – individuální podpora ve 3 fázích života – před/od narození po předškolní věk, školní věk, přechod na SŠ

Návrh opatření

Liberecký kraj prostřednictvím schválení Strategie přijal roli aktéra, nositele změny, v podpoře dětí ohrožených sociálním vyloučením a v řešení předčasných odchodů ze vzdělávání s využitím multidisciplinárního přístupu. Na základě šetření v dotčených územích navrhujeme pro opatření č. V Strategie k udržení dětí ve vzdělávání prostřednictvím multidisciplinárního přístupu následující zaměření:

Osvěta a vzdělávání

- zvyšování povědomí o drop-outech **jako zásadním problému** a vhodných řešeních ve všech etapách života dítěte
- **zvyšování informovanosti** o výhodách multidisciplinárního přístupu včetně sdílení příkladů dobré praxe
- podpoření **multidisciplinárního přístupu jako koordinovaného způsobu řešení** předčasných odchodů ze vzdělávání
- **zvyšování informovanosti o efektivitě/vhodnosti multidisciplinárního přístupu** (ve všech 3 ORP víceméně panuje shoda aktérů na nutnosti řešit problémy ve spolupráci, ne každý však takto působí)
- **zvyšování informovanosti o kompetencích a rolích jednotlivých aktérů** z oblastí sociální, školství a dalších, včetně jejich možných interakcí – sdílená definice problému
- **podpora spolupráce a koordinace** (podpora horizontální spolupráce), rozvíjet vzájemnou důvěru a spolupráci
- **podpora podpůrných pedagogických pracovních pozic na školách** s cílem navázat a rozšířit spolupráci mezi školou a rodinou, zajistit stabilní financování těchto pozic (připomínkování legislativního návrhu zákona o pedagogických pracovnících s rozšířením na sociálního pedagoga)
- **podpora programů prevence a aktivit na podporu rodiny dítěte** (nejpozději od narození dítěte, včasná péče, systematická podpora rodiny)

Metodické vedení a koordinace multidisciplinárního přístupu

- **zpracování metodiky pro multidisciplinární tým** na úrovni kraje a ORP, včetně doporučených pravidel spolupráce a návrhu spolupráce multidisciplinárních týmů na různých úrovních (lokálních, regionálních a krajské)
- **podpora a rozšíření stávajících platforem a spolupracujících aktérů** v podpoře dětí ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání včetně podpory rodiny dítěte, tj. **podpora koordinátorů a facilitátorů, příp. mediátorů multidisciplinárních týmů v rovině metodické i finanční** (zvážení dotační podpory)
- **provázet multidisciplinární přístup s plánováním komunitních sociálních služeb**, tj. rozvojové záměry obcí v rámci plánů komunitních služeb, analýzy potřebnosti a financování sociálních služeb
- podpora **zapojení širokého okruhu odborníků**
- zajištění **výměny informací, výměny zkušeností a příkladů dobré praxe**, identifikování případných problémů a možností řešení
- podpora **informovanosti o možnostech získání dotačních prostředků** pro prevenci drop-outů i sociální práce, zprostředkování, projektová podpora

- aktivně spolupracovat s odbory sociálního začleňování MMR a MPSV (prevence předčasných odchodů)
- vytvoření **stipendijního fondu na podporu dětí v setrvání ve vzdělávání**
- podpořit **systematickou práci s rodinami** (změny vzorců chování, podpora vnitřní motivace, vzdělání jako hodnota) **v rámci preventivních aktivit**
- **podpořit metodicky obce ORP a realizaci lokální veřejné politiky** pro území celé obce s rozšířenou působností, vč. vzdělávacích akcí
- **snížit administrativní zátěž při čerpání podpor pro ohrožené děti** (př. obědy do škol)
- **podpořit supervizi ve školách**
- podpořit **stabilní financování sociálních pozic ve školách**

Využití dat (nejen) při plánování

- plánovat služby s využitím dat a dalších informací a vyhodnocovat přitom potřebnost – **mapování potřeb a plánování podpory chybějících článků sítě**
- monitoring a evaluace podporovaných opatření – **popis výchozího stavu, sledování intervencí, vyhodnocování změny**
- **sběr relevantních dat a jejich využití v koncepci středoškolského vzdělávání**: např. E-obory (nabídka, otevření oboru, lokální dostupnost), kurz dokončení základního vzdělání (dostupnost lokálně, statistiky účastníků)
- **identifikace souvisejících problémů a přesahů** (např. v oblasti bydlení, zaměstnanosti apod.)
- **sdílení dat** mezi všemi aktéry (odbory KÚ, obcemi, školami, NNO apod.)
- **sledování dostupnosti lidských kapacit v relevantních oborech** (např. dětský psychiatr, psycholog, logoped, asistent pedagoga, speciální a sociální pedagog)